

בס"ד, ח' תשרי התשפ"ו

זבחים ט"ז – מקורות לפסול 'זר' ו'אונן', והדיון בהיתר אנינות בקורבן ציבור

שאלות:

1. אלחנן לוי טוען: שמותר לו לזרוק את הדם במקדש האם הוא צודק?

המשך בירור המקור לפסול 'זר' בעבודה

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם, בקל וחומר של **תנא דבי רבי ישמעאל**, שלמד את פסול ה'זר' מבעל מום.

- **דחיית הקל וחומר:** הגמרא מנסה לדחות את הקל וחומר ("ומה בעל מום שאוכל, אם עבד חילל, זר שאינו אוכל אינו דין שיחלל?") בטענה שלבעל מום יש חומרה מיוחדת, שכן מום פוסל גם בקורבן עצמו, לא רק בכהן.
- **לימוד ב"מה הצד":**

1. **ניסיון ראשון (מבעל מום וטמא):** הגמרא מציעה ללמוד מבעל מום וטמא. הצד השווה שבהם שהם מוזהרים על העבודה, ואם עבדו – חיללו. כך גם זר.

הדחייה: הלימוד הזה נדחה, מכיוון שניתן לפרוץ אותו: ששניהם לא הותרו לעבודה בבמה, בניגוד לזר, שהיה כשר לעבוד בבמה.

2. **ניסיון שני (מבעל מום ואונן):** הגמרא מציעה להחליף את הטמא באונן.

הדחייה: גם הלימוד הזה נדחה, כי לאונן יש חומרה אחרת (שאסור במעשר). אבל שוב עולה האפשרות לפרוץ את הלימוד של שניהם מכך שגם אונן לא הותר בבמה (לעומת זר). אבל **רב סמא בריה דרבא** מערער על עצם הדחייה: מי אמר לנו שאונן אסור בבמה?

○ **לימוד חלופי מ'יושב': רב מרשיא** מציע לימוד נוסף – קל וחומר מכהן שעובד בישיבה:

▪ ומה 'יושב', שמותר לו לאכול בקודשים, אם עבד – חילל, זר, שאסור לו לאכול בקודשים, אינו דין שיחלל?

▪ **הדחייה:** מה ל'יושב' שפסול לעדות? **תירוץ:** נלמד מ'יושב' תלמיד חכם, שכשר לעדות.

▪ **דחייה נוספת:** עדיין, עצם "שם יושב" הוא פסול לעדות באופן כללי. **תירוץ:** "שם יושב לא פריך" (הואיל ויש יוצא מן הכלל, לא ניתן לפרוץ מהכלל). ואם בכל זאת נרצה לפרוץ את הדחייה, נוכל ללמוד "במה הצד" מ'יושב' ומאחד הפסולים האחרים (בעל מום, טמא או אונן).

הגמרא מוכיחה שלא ניתן לפרוץ את הלימוד הזה בכך ששניהם לא הותרו בבמה כי מהפסוק **"לְעַמֵּד לְפָנַי דִּי לְשִׁרְתּוֹ"** לומדים שהפסול של 'יושב' הוא רק במקדש ("לפני ד") ולא בבמה.

2. יעקב כהן הוא אונן על אביו שנפטר. מותר לו לאכול מבשר קורבן?

מקור הפסול של 'אונן' בעבודה

הגמרא עוברת לפסול השני המוזכר במשנה – אונן (כהן שמתו מוטל לפניו).

○ מספר אפשרויות למקור הדין שאונן פסול:

1. **מדין כהן גדול:** התורה אומרת שכהן גדול, אף אם אביו או אמו מתו, "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל". כלומר, כהן גדול שנשאר לעבוד בזמן אנינותו לא מחלל את העבודה. מכאן מדייקים, שכהן הדיוט, שעבד באנינותו – כן מחלל את העבודה.

2. **ממעשה שעיר החטאת בפרשת שמיני:** רבי אלעזר לומד את הדין מסיפור שריפת שעיר החטאת של ראש חודש ביום השמיני למילואים. כשמשה ראה שהשעיר נשרף, הוא חשב שהסיבה לכך היא שבני אהרן (אלעזר ואיתמר) הקריבו אותו אוננים על מות אחיהם, נדב ואביהו. על כך השיב לו אהרן: "**הן היום הקריבו**" – כלומר, "וכי הם הקריבו? אני הקרבתי, ואני, ככהן גדול, איני נפסל באנינות". מתשובתו של אהרן משתמע שאם אכן בניו, הכהנים ההדיוטות, היו מקריבים באנינותם, הקורבן היה נפסל ונשרף כדין.

○ הגמרא דנה למה כל שיטה לא לומדת מהמקור של האחרת.

- **רבי אלעזר** לא לומד מהפסוק בכהן גדול, כי לשיטתו הפסוק לא בא ללמד את הדין ההפוך בכהן הדיוט, אלא רק להדגיש את דינו של הכהן הגדול שלא פוסל, שלא נטעה לחשוב שדווקא הוא, מחמת קדושתו היתרה, פוסל את הקורבן באנינותו.
- השיטה הראשונה לא לומדת ממעשה שעיר החטאת, כי היא סוברת שהשעיר לא נשרף בגלל אנינות, אלא "**מפני טומאה**". לפי ההסבר הזה, תשובתו של אהרן "הן היום הקריבו" מתפרשת כך: מכיוון שהיום יום אנינות, והיינו אסורים לאכול מהחטאת, היא נותרה ללא השגחה ונטמאה באונס.

3. **לימוד בקל וחומר:** בית מדרשו של רבי ישמעאל לומד את איסור העבודה לאונן מהפסוק "**הן היום הקריבו**", אבל הוא עדיין זקוק למקור נוסף כדי ללמוד שאם אונן עבר על האיסור ועבד, העבודה אכן נפסלה. לשם כך הוא לומד קל וחומר מבעל מום, בדומה ללימוד על זר. הגמרא מציגה מהלך של דחיות ויישובים (על ידי הוספת זר וטמא ללימוד בשיטת "במה הצד"). במהלך הדיון, הגמרא גם דוחה את האפשרות לפרוך את הלימוד מ"היתר מכללו" (כלומר, חריגה מהאיסור הכללי, כגון אנינות שהותרה לכהן גדול), מכיוון שגם בטומאה מצאנו היתר מכללו (בקורבן ציבור), ובכל זאת היא פוסלת.

4. **הלימוד החלופי מ'יושב':** **רב מרשיא** שוב מציע את הלימוד מכהן העובד בישיבה: ומה 'יושב' שאוכל בקודשים, אם עבד חילל, אונן שאינו אוכל, אינו דין שיחלל? לאחר שהגמרא דוחה ומתרצת את הקושיות על הלימוד הזה (כמו שראינו בנושא הקודם), היא מקבלת אותו כמקור אפשרי נוסף.

3. יחיאל כהן הוא אונן. מותר לו להקריב קורבן ציבור?

האם אנינות הותרה בקורבן ציבור?

רבא מנסה להגביל את פסול אונן בהקרבת הקורבן,

○ **הקל וחומר של רבא:** **רבא** אומר שהפסול של אונן הוא רק בקורבן יחיד, אבל בקורבן ציבור – עבודת כהן הדיוט כשרה. הוא בונה את הקל וחומר שלו על שלוש הנחות:

1. **הנחה א':** טומאה לא הותרה לכהן גדול בקורבן יחיד (כי התורה התירה טומאה רק בקורבן ציבור, נלמד מקרבן הפסח במועדו').
 2. **הנחה ב':** טומאה כן הותרה לכהן הדיוט בקורבן ציבור (כי ההיתר נאמר בסתם).
 3. **הנחה ג':** אנינות כן הותרה לכהן גדול בקורבן יחיד (כי ההיתר לכהן גדול נאמר בסתם). על בסיס ההנחות האלו, הוא טוען בקל וחומר: ומה טומאה (שהיא חמורה לפי הנחה א'), הותרה אצל כהן הדיוט בקורבן ציבור (לפי הנחה ב'); אנינות (שהיא קלה לפי הנחה ג'), אינו דין שהיא תותר אצל כהן הדיוט בקרבן ציבור?
- **הקושיה של רבא בר אהילאי: רבא בר אהילאי** מקשה על עצם המתודולוגיה הזו. הוא טוען ש**רבא** משתמש בדינים שלא מפורשים לגמרי בתורה כדי להסיק מסקנה על דין אחר שלא מפורש. הוא מוכיח שבאותה לוגיקה בדיוק, אם נשנה רק אחת מההנחות הלא-מוכחות, נוכל לבנות קל וחומרים סותרים שהופכים את ההנחות:
1. **קל וחומר הפוך א' (שומט את הנחה ג'):** ומה טומאה (שהותרה אצל כהן הדיוט בצבור), לא הותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד – אנינות (שאנו מניחים כעת שלא הותרה אצל כהן הדיוט בצבור), אינו דין שלא תותר אצל כהן גדול בקרבן יחיד?
 2. **קל וחומר הפוך ב' (שומט את הנחה א'):** ומה אנינות (שלא הותרה אצל כהן הדיוט בצבור), הותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד – טומאה (שאנו מניחים כעת שהותרה אצל כהן הדיוט בצבור), אינו דין שתותר אצל כהן גדול בקרבן יחיד?
 3. **קל וחומר הפוך ג' (שומט את הנחה ב'):** ומה אנינות (שהותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד), לא הותרה אצל כהן הדיוט בקרבן צבור – טומאה (שלא הותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד), אינו דין שלא תותר אצל כהן הדיוט בקרבן צבור?
- **מסקנת הגמרא:** בעקבות הקושיא הגמרא מסכמת: "כל חדא וחדא תיקום בדוכתיה" (כל דין יעמוד במקומו). כלומר (לפי רש"י), יש לקבל את הדינים כפי שהם נאמרו בסתם: מה שהותר בסתם (כמו אנינות לכהן גדול) – מותר לגמרי, בין ביחיד ובין בציבור. ומה שנאסר בסתם (למשל כמו אנינות לכהן הדיוט, או טומאה בקורבן יחיד) – אסור לגמרי, אין לחלק את הדינים הללו מעבר למה שנאמר במפורש בתורה.